

A

Az egyetemi mezőgazdasági és kereskedelmi oktatást és a közgazdasági egyetemet az érdekelt közvélemény régóta sürgette.

A gazdatársadalom 1872 óta kíván felső mezőgazdasági intézetet. 1891-ben, 1895-ben és 1911-ben a gazdasági egyesületek és kongresszusok oly határozatokat hoztak, hogy: "Budapesten felsőbb szakképzésre és a szaktudományok egységes fejlesztésére egyetemi jelleggel és jogokkal felruházott gazdasági iskola létesíttessék".

A kereskedelmi körök ugyanily régen követelnek egyetemet. Matlekovics Sándor 1872-ben a kereskedelmi disciplinának egyetemi tanszékeket követel. Mint említettem a műegyetem szolgálta is az egyetemi színvonalu kereskedelmi oktatást. Miután az megszűnt, 1891. óta különböző formában működött a Keleti Kereskedelmi Akadémia és 1898-tól a Kereskedelmi Tanárképző Intézet.

A közigazgatási tisztviselőkkel szemben is már régen állandó volt a panasz, hogy nincs kellő gazdasági érzékük és látókörük. Az 1911. évi országos jogászgyűlés megállapította, hogy az általános jogi és államtudományi képzettség önmagában még nem elégséges a közigazgatási hivatás ellátásához.

A megnyilatkozások időrendi sorrendjében első a III. országos gazdakongresszus állásfoglalása, amely a gazdasági szaktanárok, a földművelésügyi minisztérium szakközegoci és a vármegyei közigazgatási szakelőadók kiképzése érdekében egyetemi fakultási jelleggel és jogokkal felruházott mezőgazdasági főiskolának Budapesten való felállítását indítványozta. Az Országos Irodalmi és Tanügyi Szakosztálya ezt a javaslatot 1907-ben megismételve, az állatorvosi főiskola és az erdészeti főiskola beolvasztásával mezőgazdasági egyetem létesítését sürgette, amihez az 1911. évi gazdakongresszus is csatlakozott.

Párhuzamosan ezzel Balogh Elemér, a "Hangya" vezérigazgatója 1900-ban a Magyar Gazdaszövetség kongresszusán egy másik mozgalmat indított meg egy Közgazdasági Egyetem létesítése érdekében,

amely a mezőgazdasági, orvosi és állatorvosi szakon kívül kereskedelmi, ipari és pénzügyi szakosztályokat is magában foglaljon.

A kereskedelmi körök ugyanez időtől fogva, főleg a német Handelshochschule-mozgalom hatása alatt mind behatóbban foglalkoztak egyetemi jellegű kereskedelmi főiskola létesítésével. Méhely Kálmán pedig a Magyar Mérnök- és Építész-Egyletben, 1909 telén, széleskörű ankétot kezdeményezett a kereskedelmi, vagy közgazdasági mérnök nevelése érdekében. Végül, az 1911. évi Országos Jogászgyűlés élesen állást foglal az egyoldalú jogászképzéssel szemben, megállapítván, hogy: "Az általános jogi és államtudományi képzettség, amelyet a jogi oktatás mai rendszere nyújtani képes, önmagában még nem elégséges a hivatása magaslatán álló és nagy célok megvalósítására törekvő közigazgatás ellátásához".

Mindezen előzményekre támaszkodva, a legtekintélyesebb hazai érdekképviselők 1911 december 6.-án a Társadalmi Múzeum helyiségében értekezletet tartottak, amelyet követőleg, a Magyar Gazdaszövetség kezdeményezői prioritását elismerve, ennek helyiségében egyesületközi bizottságot alakítottak és a legszélesebb körzeteket felölelő akciójukat a legsürgősebben lebonyolították. A mezőgazdasági érdekképviselők központjai: az Országos Magyar Gazdasági Egyesület, a Magyar Gazdaszövetség és a Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége; a kereskedelem részéről: az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés, a Magyar Kereskedelmi Csarnok és a Pesti Lloyd Társulat, továbbá a Magyar Pénzügyintézetek Országos Szövetsége; végül az ipar képviselőiben: a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége, az Országos Iparegyesület, a Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesülete és az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület 1912 január havában kimerítő emlékirattal fordultak az országgyűlés mindkét házához és az összkormányhoz, amelyben önálló Közgazdasági Egyetem felállítását sürgették. E történelmi értékű emlékirat szerint: "A közgazdasági tudományok egyetemének felállítása nemzetünknek legfontosabb kulturális és közgazdasági érdeke. Az a nagy szellemi erő, amely ezidőszorint a túltömtött tisztviselői pályákon az egyoldalú jogász képzés miatt meddőségben szenved, az ilyen főiskola által a produktív pályákra terelődik.

A Közgazdasági Egyetem célja az, hogy a gazdasági tudományok összességét egyetemi szinten művelje és terjessze; az ifjúságot a produktív pályákra vonzza és előkészítse és ezzel az ország kihasználatlan gazdasági erőit életre keltse s a legszélesebb alapon nyújtott gazdasági kiműveléssel a különböző gazdasági ágak összműködését létesítse. Hallgatóságából kerüljenek ki az ipari és kereskedelmi ismeretekkel bíró gyakorlati mezőgazdák, szélesebb látókörű kereskedelmi és ipari vállalkozók, pénzügyi, biztosítási és zlekedésügyi szakemberek, a gazdasági szakminiszteriumok és a városi gazdasági ügyosztályok tisztviselői, külföldi gazdasági képviselők és a gazdasági tudományok tanárai...."

Ezt az emlékiratot, amelyet 1912. évi február hó 1.-én terjesztettek elő a képviselőházban, az országgyűlés mindkét háza meglehetősen érdeklődéssel egyhangulag elfogadta és a kormány számára utasítást adott a Közgazdasági Egyetem létesítésére irányuló törvényjavaslat haladéktalan előterjesztésére. Az országgyűlés mindkét házának ünnepestélyes megnyilatkozása után a határozat végrehajtása az ország politikai, tudományos és közgazdasági életének teljes összhangjával sűrűs ütemben megindult. Ámde sajnos, az 1912. év tavaszán a legelősebb mértékben kitört parlamenti krízis e munkálatokat megakasztotta, úgy, hogy e tárgyalások elodáztattak. Ezt a tespedést használták fel némelyek arra, hogy a fenti érdekképviseletek és az előkészítő-bizottság bármely tagjának meghallgatása nélkül, az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszterrel való bizalmas megállapodás alapján a kir. József Műegyetemen egyéves közgazdasági szakosztályt szervezzenek.

E megoldás hiányosságát a szakkörök nyomban felismerték és ellene tiltakoztak. Elsőnek ismét a mezőgazdasági érdekeltség lépett akcióba, majd Balogh Elemér indítványa a "Hangya" 1917. évi március hó 13.-án tartott közgyűlésén a esolekvés terére lépett azzal, hogy egymillió korona tőkét, mint alapítványt ajánlott fel a kormánynak, hogy alapítójának, néhai Károlyi Sándor gróf emlékének megörökítésére ez összeg jövedelmével egy Budapesten felállítandó Közgazdasági Egyetem létesítéséhez és fenntartásához az első anyagi eszközt megadja. A közcyclet ideális célja kapcsolódott össze, ebben az alapítványban a nem-

zet egy nagyfontosságú reális érdekeivel. A közönség meleg örömmel fogadta az alapítványt. A sajtóban, amely elismeréssel szólott az elhatározás jelentőségéről, közgazdasági életünknek jelölői, mint Chorin Ferenc, Láncozy Leó, Darányi Ignác, Nagy Ferenc stb. a Közgazdasági Egyetem mellett nyilatkoztak. A küldöttségnek, amely az alapítványt az alapítólevél átnyújtásával Jankovich Béla akkori vallás- és oktatásügyi miniszternek felajánlotta, a miniszter az új egyetemre vonatkozó tervek kidolgozásához szakfőrfiök közreműködését biztosította. Egy hététagú bizottság Balogh Elemér, a "Hangya" vezérigazgatójának elnöklése alatt össze is ült és sajnálattal megállapítva a korábbi ankétok sorozatán kifejeződött kívánságokkal szemben tett intézkedéseket, megállapította a Közgazdasági Egyetem előkészítési ügyében teendő lépéseket.

Zichy János gróf szívesen vette kezébe annak az intézménynek előkészítésére irányuló teendők vezetését, amellyel már minisztersége idején behatóan foglalkozott. 1917. év őszén, mindjárt az első értekezleten egyikén megbízást adott ifj. dr. Erődi-Harrach Bélának a Közgazdasági Egyetem szükségességét, feladatait, irányát és tanulmányi rendszerét felölelő tanulmány megírására, amely munkálat 1917. karácsonyára elkészülvén, most már annak alapján a közgazdasági élet vezetőembereinek véleményét újból megkérdezte. A szakkörök egyértelműen elismerték a közgazdasági képzés terén mutatkozó nagy hiányainkat és éppen ezért szükségesnek mondták a közgazdasági és szociális képzés elhanyagolt ügyének tervszerű kiépítését, ami nemcsak az új generációk megfelelőbb boldogulásának, a nemzet gazdasági és szociális megerősödésének a kérdése, hanem a modern műveltség mikénti megalapozásának kérdése is. Az egész közgazdasági tudománykörnek egyetemi jogába helyezését kívánták. A felsőfokú közgazdasági képzésnek akkori elaprózása helyett a célszerű egyesítés keresztülvételét tartották szükségesnek, azonban nem külön egyetem formájában, hanem éppen az universitás eredeti elve alapján, a budapesti tudományegyetem körébe beállítandó ötödik, ugynevezett közgazdasági fakultás létesítésével. De hangsúlyozták ezt állampénzügyi okokból is, mert ezt a karékosabb pénzügyi megoldásnak vélték, ami az ügy gyorsabb megvaló-

sitását is biztosítaná. A kérdés tehát teljesen meg volt érve az intézkedésre, amikor 1918. évi május havában a király Zichy János grófot vallás- és közoktatásügyi miniszterré kinevezte. A miniszter egyik legsürgősebb kormányzati feladatának tekintette, hogy ezt a már ideestova két évtizede sürgette és megvalósításra előkészített ügyet a szükségletnek megfelelően befejezze. Az előkészítő-bizottság elnökét, ifj. dr. Erődi-Harrach Bélát a szervezési munkálatokra a vezetés alatt álló miniszteriumba rendelte be s a budapesti tudományegyetem jog- és államtudományi karának több professzorát egyenként meghallgatta az ügyben, majd tőlük írásban kifejtett véleményét is kérte. Ezek után a kérdés történetét, akkori állását, a közgazdasági szakkörök kívánságát, a szervezés mikéntjét és elveit magába foglaló leíratot intézett a budapesti tudományegyetem tanácsa útján az egyetem valamennyi tudománykarához, felkérve az egyetemet, hogy véleményét az ügyben kifejtse. A budapesti tudományegyetem tanácsa az egyes tudománykarok meghallgatása után 1917/18. évi VIII. rendes üléséből kelt külön fölterjesztésében, a kérdés jelentőségének és a szervezés szükségességének elvi elismerése mellett, a létesítés mikéntjére kettős javaslatot tett a miniszternek, hogy: "A közgazdasági szakosztályt az a meglevő tudományegyetemi szervezetbe beillesztetten hívja életre, vagy pedig egy, bár az egyetemi fakultásokkal mindenben egyenrangú és egyenjogú, de szervezeti alapjában mégis különálló szakosztályt létesítsen, mint az egyetem kötelékén kívül szervezett intézményt. Előbbi esetben a megvalósítás módjait a budapesti tudományegyetem tanártestületei s tanácsa csak részletes tervezet alapján tudnának hozzászólni. Utóbbi esetben a tanács hozzájárul az orvostudományi kar azon véleményéhez, hogy, ha később csakugyan bevélnék az intézmény, mint az egyetem méltó kiegészítője vonulhatna az Alma Mater falai közé. A szerénység tekintetben a maga részéről is biztosíthatja Excellenciádat, hogy, ha az új intézmény méltó lesz a hozzá fűzött várakozáshoz, az Alma Mater nem fog elzárkózni azt a maga kebelébe fogadni, saját, több százados multtal bíró szervezetébe - a történelmi hagyományok s a meglevő intézmények jogi természetének mérlegelése mellett - megfelelő módon beilleszteni." A kérdésben való állásfoglalásra a miniszter

Földes Béla elnöklété alatt 1918. évi október hó 10-ére szakértekez-
letet hívott össze. Mezőgazdasági, politikai és tudományos életünk
jelenseiből összeállított ez az értekezőlet a miniszternek - a Közgaz-
dasági Egyetem létesítését illetően - több fontos irányban tett ja-
vaslatot. "Közgazdaságtudományi fakultás, mint önálló egyetemi tuda-
ománykar szerveztessék, amelyből, amint a viszonyok engedik, önálló
egyetem fejlődhessék ki. A szervezés elveinek tisztázott volta, a
kész szervezeti szabályok lehetővé teszik a miniszternek, hogy a lé-
tesítéshez szükséges utolsó intézkedéseket a legsürgősebben megtegy-
e. Az új fakultás foglalja egy nagy egységbe az összes közgazdasági szak-
mákat. Olyan szakma, mint a mezőgazdasági, mely hosszabb előmunkála-
tokat kíván, később építtessék ki az új karban, de annak szervezési
alapjai az alapítórendeletben biztosítottassanak. A közigazgatás ma tu-
lajdonképpen közgazdasági igazgatás lévén, fontos, hogy a széleskörű
közigazgatási képzés is felvétessék a tervezetbe. A fakultás szerve-
zésével a minősítési törvény rendezése is gondoskodás tárgya legyen.
A fakultás szellemére legyen irányadó, hogy annak munkája ne csak az
előadások legyenek, hanem a komoly tevékenység súlypontja a szeminá-
riumokra, az intézetek munkásságára és a speciális tanfolyamokra he-
lyeztessék. Létesítése törvényhozásilag lenne kívánatos, de - tekint-
ettel a törvényhozás munkásságának nehézségeire - nincs kizárva, hogy
rendeletileg hívassék életre az intézmény, mert arra nézve semmiféle
törvényes rendelkezés nincsen, hogy Magyarországon egyetem csak tör-
vényhozási úton lenne létesíthető. A Ratio Educationis is csak kirá-
lyi rendelet, tehát már ez is megmondja, hogy a tervezett egyetemi in-
tézet királyi rendelettel is létesíthető".

Az előkészített szervezeti szabályok és közéletünk kiváló
szakembereiből összehívott értekezőletnek javaslata alapján, mintegy
az utóbbinak határozott felkérésére, a miniszter most már megtette a
fakultás létesítésére vonatkozó utolsó intézkedéseket is. Az első
szervezés alkalmával - leginkább olyan tanszékéről lévén szó, amelyek
eddig az egyetemeken szervezve nem voltak - a miniszter szakemberek
s a miniszterium egyetemi osztálya vezetőjének meghallgatása alapján
ajtette meg kijelöléseit az egyes tanszékekre. A kijelöléseknél kü-
lönös súlyt helyezett a miniszter arra, hogy az illetők tudományos

munkásságuk mellett a gyakorlati életben számottevő működést fejtettek legyen ki. A létesítéshez szükséges rendkívüli hiteltől a pénzügy-miniszter gondoskodott s ekkor minisztortanács elő került az egész anyag, amely azt elfogadva, Zichy János gróf, vallás- és közoktatásügyi miniszter az Öfelsége IV. Károly király debreczeni útja alkamával /1918 október végén/ királyi hozzájárulásra terjesztette elő az ügyet. Az ügy az előzetes királyi hozzájárulást elnyervén, az összes iratok fölterjesztettek Öfelsége kabinetirodájába, ahonnan a közben kitört forradalom miatt azok már vissza nem érkezhettek.

A proletárdiktatura bukása után, az állami konszolidáció kialakulásával, a kormány a Közgazdasági Egyetem ügyét is elővette, Szükségessé tette ezt nemcsak az, hogy a nemzeti összeomlás még erőteljesebben igazolta a közgazdasági és szociális képzésnek rendkívüli fontosságát, hanem a jogfolytonosság visszaállításával erről a közérdekű, a közgazdasági érdekképviselők huszóves törekvésének alkotmányos formák között tulajdonképen már létrejött intézményéről nem lehetett megfeledkezni. Huszár Károly vallás- és közoktatásügyi miniszter 1919. évi szeptember havában elővettette tehát az ügyet s Rubinek Gyula földművelésügyi miniszterrel egyetértően, a mezőgazdasági osztály szervezetét kidolgoztatta. Tulajdonképen csupán ez az, amivel az 1918-as szervezet módosult, illetőleg bővült, de ez is teljesen abban az irányban történt, amint azt már az 1918-as, Öfelsége a király által elfogadott szervezet kijelölte. Rubinek Gyula, mint az Orsz. Magyar Gazdasági Egyesület igazgatója, a földművelésügyi miniszterrel együtt vetették meg a mezőgazdasági szaknak alapjait s most mint földművelésügyi miniszter a tervezet kiépítéséről gondoskodott. A vallás- és közoktatásügyi tárcában 1919. évi november havában történt változás következtében ezeket a munkálatokat Haller István, az új vallás- és közoktatásügyi miniszter azzal a szilárd elhatározással vette kezébe, hogy ezt a régóta huzódó és teljesen elkészített ügyet immár befejezi. Az 1883. évi I. törvénye i k k b e n adott felhatalmazás alapján elkészítette a minősítési törvény rendeleti kiegészítését s azt illetékes minisztortanácsaival letárgyalva, az egész ügyet minisztortanács elő vitte, amely az előterjesztést úgy általánosságban, mint

részletekben változatlanul elfogadta s megadta a felhatalmazást a miniszternek az első tanárok kinevezésére. A magyar minisztertanács 1919. évi december hó 22-én Haller István miniszter előterjesztésére ugy szervezeti, mint személyi tekintetben tulajdonképen az 1918-as munkálatokat fogadta el s azt kormányrendeletben publikálta. Azért kellett ezt a módot választani, mert azt egyáltalán nem lehetett látni, hogy ilyen fontos és az ország közgazdasági érdekében sürgős reformkérdések tárgyalására mikor lesz alkalmas a magyar törvényhozás. A magyar kormánynak 1920. évi január 12-én kelt 272/1920. M. E. számú rendelete ennél fogva alapító kormányintézkedés gyanánt szolgált mindaddig, amíg a kormánynak az ezen rendelet legfontosabb szervezeti jellegű alapvető intézkedéseit magában foglaló törvényjavaslata az 1920. évi XXXI. törvényekkel törvényerőre nem emelkedett.

- - - - -